

Tire Kent Müzesi'nde Görev Yapan Yaşlı Bireylere Sağlanan Sosyal Destekler ve Yaşam Doyumlarını Etkileyen Faktörler

Ayşegül Koyuncu Okca*

Ezgi Kabukçu**

ORCID:0000-0003-1060-0280

ORCID: 0000-0001-7245-7649

Öz

Kent müzeleri, günümüzde yerel kültürün korunması ve aktarılmasında aktif bir rol oynamaktadır. Günümüzde çeşitli sebeplerle icra edilemeyen geleneksel meslekler de yerel kültürün önemli birer parçasıdır ve yerel belleğin canlı kalması için korunmaları gerekmektedir. Bu kültürün en güvenilir ve tecrübeli tanıkları ise bu meslekleri icra eden ustaları, kalfaları ve çıraklarıdır. Günümüzde değişen dünya koşullarından olumsuz etkilenen bu mesleklerin yeni temsilcilerinin yetişmesi yerel kültürün devamlılığı açısından gereklidir. Bu kişiler kaybolmakta olan bir mesleğin icrası sırasında yaşadıkları zorluklar karşısında hem ekonomik hem de sosyal olarak çeşitli desteklere ihtiyaç duymaktadırlar. Bünyesinde geleneksel meslek ustalarının mesleklerini icra edip ziyaretçilere anlatabilecekleri bir alan yaratan Tire Kent Müzesi, ustaların yaşam doyumlarını olumlu etkileyen önemli desteklerden birini sağlamaktadır. Bu çalışmada Tire Kent Müzesi'ndeki Geleneksel El Sanatları Çarşısı Bölümü'nde görev yapan yaşlı bireylere sağlanan ekonomik ve sosyal destekler tespit edilmiş ve yaşam doyumlarını etkileyen faktörler ortaya çıkartılmıştır. Çalışmanın gerçekleşmesi için literatür taraması yapılmış, gerekli verilere ulaşmak için alan araştırması yapılmış, gözlem ve söyleşi teknikleri kullanılmıştır. Tire Kent Müzesi'nde görevli geleneksel meslek ustaları tarafımızdan fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kent Müzesi, Tire, Geleneksel Meslek, Yaşlılık

Gönderme Tarihi: 30/11/2020

Kabul Tarihi:20/03/2021

*Doç.Dr.,Pamukkale Üniversitesi Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Denizli-Türkiye, aysegul.koyuncu@hotmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım ana bilim dalı, Denizli- Türkiye, ezgikabucuk@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

KOYUNCU OKCA, A. ve KABUKÇU, E., "Tire Kent Müzesi'nde Görev Yapan Yaşlı Bireylere Sağlanan Sosyal Destekler ve Yaşam Doyumlarını Etkileyen Faktörler", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 1, 2021, s.128-148.

Factors Affecting Life Satisfaction and Social Support Provided to Elderly Workers in the Tire City Museum

Ayşegül Koyuncu Okca*
ORCID:0000-0003-1060-0280

Ezgi Kabukçu**
ORCID: 0000-0001-7245-7649

Abstract

City museums play an active role in the preservation and transmission of local culture today. Traditional professions, which cannot be practiced today for various reasons, are also a considerable part of the local culture and must be preserved to keep the local memory alive. The most reliable and experienced witnesses of this culture are the masters, journeymen, and apprentices of these professions. It is necessary for the continuity of the local culture to train new representatives of these professions, which are negatively affected by today's changing world conditions. For this reason, these people need various support both economically and socially in the face of the difficulties they face during the execution of a disappearing profession. Tire City Museum, which creates a space where the traditional master can practice their occupation and inform visitors, provides one of the significant supports that positively affect the life satisfaction of masters. In this study, the economic and social supports provided to elder people working in the Traditional Handcraft Bazaar Section of Tire City Museum were determined and factors affecting their life satisfaction were revealed. Literature was searched for the realization of the study, field research was made to reach the necessary data, observation, and conversation techniques were used. Traditional craftsmen working in Tire City Museum were photographed and documented by us.

Keywords: Culture, City Museum, Tire, Traditional Profession, Old Age

Received Date: 30/11/2020

Accepted Date: 20/03/2021

*Associate Professor, Pamukkale University Denizli Vocational School of Technical Sciences, Denizli, Turkey, aysegul.koyuncu@hotmail.com

**Master Student, Pamukkale University Archeology Institute, Department of Conservation and Restoration of Cultural Heritage, Denizli-Turkey, ezgikabukcu@gmail.com

You can refer to this article as follows:

KOYUNCU OKCA, A. ve KABUKÇU, E., "Tire Kent Müzesi'nde Görev Yapan Yaşlı Bireylere Sağlanan Sosyal Destekler ve Yaşam Doyumlarını Etkileyen Faktörler", *Academic Journal of History and Idea*, Vol. 8, Issue1, 2021, s.128-148.

Социальная поддержка пожилых людей, работающих в Городском Музее Шин (Tire City Museum) и факторы , влияющие на удовлетворении их жизненных потребностей

Айшегюль Койунджу Окча*
ORCID:0000-0003-1060-0280

Еэги Кабукчу**
ORCID: 0000-0001-7245-7649

Резюме

Городские музеи сегодня играют активную роль в сохранении и передаче местной культуры. Традиционные профессии, которыми сегодня нельзя заниматься по разным причинам, являются важной частью культуры поэтому их нужно сохранить. самые надежные и опытные свидетели этой культуры - ее мастера, подмастерье и ученики, выполняющие эти профессии. Для преемственности местной культуры необходимо воспитывать новые представления об этих профессиях, на которые негативно влияют сегодняшние меняющиеся условия мира.по этой причине эти люди нуждаются в различной поддержке как в экономическом, так и в социальном плане перед лицом трудностей, с которыми они сталкиваются во время выполнения исчезающей профессии. Городской Музей Шин, который создает пространство, где традиционные мастера могут практиковать свою профессию и объяснять посетителям, является одной из важных опор, положительно влияющих на удовлетворенность жизнью мастеров. В этом исследовании была определена экономическая и социальная поддержка, оказываемая пожилым людям, работающим в секции традиционных ремесленных базаров Городского Музея Шин, и выявлены факторы, влияющие на их удовлетворенность жизнью .Для проведения исследования был проведен поиск литературы, проведены полевые исследования для получения необходимых данных, использованы методы наблюдения и беседы.

Ключевые слова: Культура, Городской Музей, Шины, Традиционная профессия, Старость

Получено: 30/11/2020

Принято: 20/03/2021

* Доцент, Техническая школа технических наук Университета Памуккале Денизли, Денизли- Турция, aysegul.koyuncu@hotmail.com

** аспирант, Институт археологии Университета Памуккале, Департамент сохранения и реставрации культурного наследия, Денизли- Турция, ezgikabukcu@gmail.com

Ссылка на статью:

KOYUNCU OKÇA, A. ve KABUKÇU, E., “Tire Kent Müzesi’nde Görev Yapan Yaşlı Bireylere Sağlanan Sosyal Destekler ve Yaşam Doyumlarını Etkileyen Faktörler”, *академическая история и мысль* Т. 8, NO.1, 2021, С.128-148.

Giriş

Günümüzde gitgide yaygınlaşan kent müzeleri, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin hızlanması gibi insan hayatının tüm alanlarını değiştiren faktörler nedeni ile kaybolmakta olan kentlerin özgün yapısını, kimliğini, yerel kültürünü ve somut olmayan kültürel miraslarını korumada ve sonraki nesillere aktararak kent belleğini canlı tutmada aktif bir rol oynamaktadır.

Temel olarak kent müzeleri, kuruldukları yerleşim yerinin geçmişini toplayıp koruyan ve bunları yerel halk ve dışarıdan gelen ziyaretçiler ile paylaşan mekânlardır. Kent müzelerinin kentin daha iyi tanınmasına ve korunmasına yönelik çalışmaları içerisinde, doğrudan doğruya kentin kültürel mirasının korunması özel bir yer tutmaktadır. Bu özelliği ile kent müzeleri kentin ortak mirasının yok olmasına karşı kurulmuş sivil bir üst işlevi görmektedirler.¹ Kent müzelerine yüklenen bu farklı amaçlar ve roller her geçen gün temel tanımının ötesine geçmeye ve değişmeye devam etmektedir.

14 Eylül 2002 tarihli Edirne Toplantısı'nda Tarihi Kentler Birliği Meclisi tarafından kabul edilen Kent Müzeleri ve Arşivleri Kuruluş ve İşleyiş Yönergesinde kent müzelerinin kuruluş amacı belirlenmiştir. “Binlerce yıllık geçmişleri ve üzerinde yaşadığımız toprakların ev sahipliği yapmış olduğu uygarlıkların yaratmış olduğu kültürel birikimin taşıyıcısı olan kentlerimizin, bu uygarlıklardan kendi payına düşen mirası, modern müzecilik anlayışları doğrultusunda, teknolojinin imkânlarından da yararlanarak bugünkü kuşaklara taşıyabilmektir”.²

Modern müzecilik anlayışının getirdiği yeni amaçlar ile kent müzeleri yalnızca kentin geçmişine ait objelerin sergilendiği obje odaklı sergi mekânları olmak yerine, insan ve hikâye odaklı mekânlar olmaya başlamıştır. Kent müzeleri çeşitli kesimlere seslerini duyurma imkânı sağlayarak, bu gruplar arasındaki iletişimin güçlenmesine, karşılıklı empati ve saygı ortamının gelişmesine katkıda bulunan, farklı kesimlerden oluşan topluluklar arasındaki birliği sağlayan, canlı; eğitim, iletişim ve kültür merkezlerine dönüşmektedir.³ Asıl amaçları kurulduğu yere hizmet etmek olan kent müzeleri, yerleşim yerinin kendine özgü özellikleri ve güncel durumu

¹ Serap Buyurgan-Levent Mercin, *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları*, Öncü Basımevi, Ankara 2010, s. 45-46.

² <http://www.tarihiKentlerBirligi.org/kent-muzeleri-ve-arsivleri-kurulus-ve-isleyis-yonergesi/> (18.06.2019).

³ Orhan Silier, “Dünyada ve Türkiye’de Kent Müzeleri”, *Ege Mimarlık*, C. 74, S. 3, 2010, s. 18.

gibi kenti meydana getiren bütün bileşenleri göz önüne alarak ve odaklanılan konulardan ilham alarak farklılaşabilmektedirler. Tam olarak geleceğin inşa edildiği yerlere konumlandırıldığı için de özeldirler.⁴ Yerel kültürün yaşatılması ve aktarılması için kent müzeleri önemli araçlardır. Kent müzesi farklı kesimleri kaynaştırma amacına uygun olarak çeşitli kültürlere ait toplulukları kaynaştırdığı gibi nesiller arası bağları da sağlamlaştırarak, eski ve yeni nesiller arasında daha organik bir bağ kurulmasını kolaylaştırmaktadır. İnsanlar müzede kendilerinden bir parça buldukları sürece müzeler yaşamaya devam edecektir. Bu bağın oluşması için sıradan sergiler yeterli olmamakta kültürel çeşitlilik bilincinin oluşturulması ve ziyaretçileri etkilemesi gerekmektedir.⁵ Modern müzecilik anlayışı ışığında kent müzeleri, uzak ve yakın geçmişe ait nesillerin hayatlarının bugünkü nesiller tarafından unutulmak üzere olan önemli bir parçası olan geleneksel mesleklerin ve el sanatlarının yeni nesillere tanıtılmasına katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca bu mesleklere ait bilgilerinin kayıt altına alınmasına, günümüz ile olan bağlarının güçlendirilmesine ve devamlılıklarının sağlanmasına da imkân sunabilmektedirler. Hızla değişen ve gelişen teknoloji çağında, işlevselliğini koruyamayan geleneksel mesleklerin gelecek kuşaklara aktarımının önünde birçok engel bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, geleneksel mesleklerin kültürel kimlik çerçevesinde değerlendirilmemesi, yok olmalarını önleyecek gerekli tedbirlerin alınmaması ve yeni nesillere tanıtımının yapılması konusunda gerekli adımların atılmamasıdır.⁶ Somut olmayan kültürel mirasın görüldüğü alanlardan biri olan el sanatlarının günümüz temsilcileri, bütün bu zorluklara rağmen hâlâ zanaatlarını devam ettirme çabasındaki ustalardır. Bu mirasların yaşatılması için taşıyıcı bireylerin gelecek nesillere mirası aktarmaları önündeki tüm sorunlar ile ilgilenilmelidir. Türkiye’de bu görevi üstlenen önemli müzelerden biri de Tire Kent Müzesi’dir (Bkz. Fotoğraf: 1). Kültür turizminin de önemli bir parçası olan kent müzeleri, Tire Kent Müzesi örneğinde ziyaretçilerin turizm noktasındaki somut olan veya olmayan kültürel miraslarını öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve tüketmek noktasındaki ihtiyaçlarına cevap vermek de başarılı bir örnektir.⁷ Koruma noktasında da 17 Ekim 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinde yer alan koruma terimi SOKÜM

⁴ <http://network.icom.museum/camoc/conferences/boston-2006/> (18.06.2019).

⁵ Ceren Karadeniz, *Müze Kültür Toplum*, İmge Kitapevi, Ankara 2018, s. 134.

⁶ Ayşegül Koyuncu Okca-Naime Didem Öz, “Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kültürel Miras: Karapınar Tülü Dokumaları”, *Sanat ve Tasarım*, S. 24, 2019, s. 282.

⁷ Greg Richards, “Kültür Turizmi: Son Araştırmalar ve Eğilimlere Dair Bir İnceleme”, *Kültürel Miras Yönetimi*, (çev. Mustafa Yeniasır), Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s. 585.

öğelerinin yaşatılarak aktarımının garanti altına alınması gerekliliğini etkili bir biçimde karşılamaktadır.⁸ Tire Kent Müzesi'nde yer alan El Sanatları Çarşısı bölümünde geleneksel mesleklerin canlı olarak icra edilmesi ile diğer kent müzelerinden farklılaşmış, yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir.⁹

Fotoğraf

Fotoğraf :. Tire Kent Müzesi

Bu çalışmada Tire Kent Müzesi'ndeki Geleneksel El Sanatları Çarşısı Bölümü'nde geleneksel mesleklerin tanıtılması ve korunması için önemli görevler üstlenen yaşlı bireylerden oluşan geleneksel meslek ustalarına sağlanan ekonomik ve sosyal desteklerin tespit edilmesi için yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ekonomik ve sosyal hayatlarındaki değişimi araştırmak için çeşitli sorular yöneltilmiştir. Araştırma kesitsel tiptedir ve araştırma evrenini oluşturan grup Tire Kent Müzesi El Sanatları Çarşısı Bölümü'nde görev yapan, geleneksel mesleklerin son

⁸ Mehmet Öcal Oğuz, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2018, s. 203.

⁹ Ayşegül Koyuncu Okca-Ayşegül Eliböl Tüfekçi, "Tire Kent Müzesinin Kültürel Mirası Korumadaki Yeri ve Önemi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2018, s. 255.

temsilcileri olan yaşlı bireyler ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırma ile geleneksel meslek ustalarının yaşam doyumlarını etkileyen faktörler ortaya çıkartılmıştır. Bu çalışmanın gerçekleşmesi için yöntem anlayışı ışığında amaca ulaşmada gerekli olan verileri elde etmek için alan araştırması yapılmış, gözlem ve söyleşi teknikleri kullanılarak gerekli bilgilere ulaşılmıştır. Ayrıca literatür taraması yapılarak bu çalışmanın bilimsel bir tabana oturtulması sağlanmıştır. Tire Kent Müzesi'nde yaşatılmaya çalışılan geleneksel meslek ustaları tarafımızdan fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Tire Kent Müzesi'nde Görev Yapan Yaşlı Bireylere Sağlanan Sosyal Destekler

Ülkemizde geleneksel mesleklerin tanıtılması ve yaşatılması adına sağladığı büyük katkıları sebebi ile Tire Kent Müzesi'nin, sayıları gittikçe artmakta olan kent müzeleri arasında önemli bir yeri vardır.¹⁰ Tire Kent Müzesi, 1955 yılında Tireli ünlü mimar Can Egeli tarafından belediye binası olarak projelendirilen ve 2011 yılına kadar da bu işlevini sürdüren ancak belediyenin yeni hizmet binasına taşınması ile tescilli kültür varlığı olan bina, restore edilmiş 15.10.2014 tarihinde Tire Kent Müzesi olarak yeniden işlev kazanmıştır. Müzenin en önemli kuruluş amaçlarından biri de kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin korunarak dünya kültür miraslarına kazandırılmasıdır.¹¹ Bunun için ilçede yaşayan geleneksel meslek ustaları için müze içinde, el sanatlarını bir sonraki nesillere aktarabilecekleri, öğretebilecekleri ve yaptıkları ürünleri sergileyebilecekleri bir alan yaratılarak istihdam yaratılmıştır. Yaşayan müze yaklaşımları arasında gerçek ustalar ile yapılan iş birliği sebebi ile de önemli bir misyonu yerine getiren Tire Kent Müzesi uygulama olarak da ilham vericidir.

Yaşayan Müzeler (living museum) somut ve somut olmayan kültürel varlıkların toplandığı, arşivlendiği ve sergilendiği müzelerden, sergileme yöntemleri ve ziyaretçiler ile müze arasında kurgulanan etkileşimler sebebi ile farklılaşır. Koleksiyonların sergilendiği nesne odaklı müzeler değil, insan odaklı halka hitap eden müzelerdir. Yaşayan müzelerde müze anlatıcıları, yorumcuları tabelalar ile sınırlı kalmaz ziyaretçiler ile doğrudan iletişime girer. Bu aşamada anlatıcılar konseptte ve amaca göre aktörlerden oluşabilmektedir.¹²

¹⁰ Ayşegül Koyuncu Okça, "Geleneksel Mesleklerin Yaşatılmasına Bir Örnek: Tire Kent Müzesi", *VIII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri*, Konya 2017, s. 406.

¹¹ Edip Adanalı, 03.03.2018 tarihli görüşme.

¹² Zehra Sema Demir, "Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneysel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze", *Turkish Studies*, C. 8, S. 9, 2013, s. 1117-1118.

Yaşayan kent müzeleri uygulamalarında genellikle aktörlerin canlandırdığı anlatıcılık rolü Tire Kent Müzesi'nde geleneksel meslek ustalarına verilmiştir.

Tire Kent Müzesi kurulduğu yıldan beri başarılı uygulamalarından ötürü farklı ödüllere de layık görülmüştür:

-2014 yılında Müze binası, Tarihi Kentler Birliği'nin en iyi restorasyon uygulaması ödülünü almıştır.¹³

- 2016 yılında Tarihi Kentler Birliği tarafından ilki düzenlenen Müze Özendirme Yarışması'ndan ödül almıştır.¹⁴

Geleneksel meslek ustalarına verilen değer ve imkânlar ile büyük bir başarı gösteren müze insan odaklı müzelerin misyonlarına farklı bir anlam daha yüklemiştir.¹⁵ El Sanatları Çarşısı Bölümü'nde görev yapmakta olan ustalar genellikle yaşlı bireylerden oluştuğu için eğer özendirilemez, devam ettirilemezse bu meslekler Tire yok olup gitmeye mahkumdur. Yok olmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin en güvenilir ve tecrübeli tanıkları bu meslekleri icra eden ustaları, kalfaları ve çıraklarıdır. Bu sebeple bu kişiler kaybolmakta olan mesleklerin icrasındaki yaşadıkları zorluklar karşısında ekonomik ve sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Ustalar müzede El Sanatları Çarşısı Bölümü'nde her meslek için ayrılmış üç tarafı kapalı ön cephesi açık olan dükkânlarda çalışmalarını sürdürmektedirler. Salon farklı meslek dallarındaki ustaların hem birbirleri ile hem de ziyaretçiler ile sosyalleşebileceği ortak bir alan şeklinde kurgulanmıştır. Her bir meslek bölümü bağış yöntemi ile toplanmış eşyalar ile döşenerek doğal ortamları canlandırılmıştır. Ustalar sabit bir ücret karşılığında bu bölümlerde haftanın her günü 09:00'dan 17:30'a kadar görev yapmaktadırlar. Müze mekân kalitesi, kurgusu ve sunduğu çalışma koşulları ile yaşlı bireylere sosyal destek sağlar niteliktedir.

Müzede görevlerini sürdüren yaşlı bireylere yapılan desteklerden ilki ekonomik refah düzeylerine yapılan katkıdır. Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre ekonomik destek, yaşlı bireylerde yaşam doyumunu etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASD) ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği (SYBDÖ)" ile

¹³ A. Koyuncu Okca, a.g.m., s. 411.

¹⁴ <https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/muze-ozendirme-yarismasi-odul-toreni-sivasta-yapildi> (19.06.2019).

¹⁵ A. Koyuncu Okca, a.g.m., s. 411.

desteklenmiştir. Ekonomik düzeydeki artış sosyal destek sistemleri puan ortalamasına pozitif etki etmektedir.¹⁶

Yüz yüze yapılan görüşmelerde de ustalar emekli maaşına ek bir gelir olarak ekonomik durumlarına olan katkısından ötürü görevlerinden memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Müze içerisinde mesleklerini icra ederken ürettikleri ürünleri ve hizmetleri ziyaretçilerin beğenisine ve satışa sunmaktadırlar. Aldıkları ücret belediye tarafında karşılandığı için yaptıkları işin kazancından bağımsız sabit bir ücrettir. Bu sebeple ürünlerin satılıp satılmaması konusunda kaygı yaşamamaktadırlar.

Yapılan görüşmeler sonunda bireylerin çalışıyor olmasının sosyal hayatlarını da olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Kişinin toplumdaki etkin rolü, yaşlılık döneminde edilgen bir hale geldikçe bireyin yaşam doyumunu azaltabilmektedir. Gittikçe üretici rolden tüketiciye, sosyal olarak aktif bir bireyden daha dışarı bağımlı ve pasif bir bireye dönüşebilmektedirler. Çevre ile olan ilişkileri, saygınlığı, sosyal destekleri azalabilmektedir. Bu noktada sosyal gereksinimleri karşılanmadığı için yalnızlık duygusuna kapılabilmektedirler. Oysaki yaşlılıkta güçlü bir sosyal ağ, fiziksel ve psikolojik olarak sağlığı ve yaşam doyumunu pozitif etkilemektedir.¹⁷

Bireylerin ruhsal refahının başarılı yaşlanmanın önemli bir göstergesi olduğu görüşüne göre tasarlanan mekânların da bireylerin dostluklarını, sosyalleşmelerini ve ilişkilerini destekleyecek nitelikte olmaları gerekmektedir.¹⁸ Ustaların görev yaptıkları bölümler müze içerisinde hem ziyaretçiler ile hem de kendi aralarında sosyalleşebilecekleri şekilde konumlandırılmıştır. Görüşme sırasında kendi aralarında bir bağın oluştuğunu keyifli zaman geçirebildiklerini aynı zamanda ziyaretçilerin ilgisi ve saygısından, onlarla olan iletişimlerinden çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Kendi mesleklerinin devam edebilmesi için üstlendikleri görevin bu geleneğin yaşaması, korunması ve birinci elden aktarılması adına büyük bir önem teşkil ettiğinin farkında olduklarını ve bununla gurur duyduklarını da ifade etmişlerdir.

¹⁶ Havva Softa, Türkay Bayraktar ve Ceren Uğuz, “Yaşlı Bireylerin Algılanan Sosyal Destek Sistemleri, Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Etkileyen Faktörler”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 1, 2016, s. 8.

¹⁷ Ayfer Aydın Boylu-Gülay Günay, “Yaşlı Bireylerde Algılanan Sosyal Desteğin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 2, 2018, s. 1352-1354.

¹⁸ Velittin Kalınkara, “Yaşlı Bireyler için Yaşam Çevresinin Ergonomik Tasarımı”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, C. 3, S. 1, 2010, s. 57.

Müzedeki çalışma ortamının her türden etkileşime açık olması bireyleri kültürel açıdan da olumlu yönde etkilemektedir. Ustalar somut olmayan kültürel miras üretimlerini yeniden yaratma ve yorumlamada gerekli bilgi ve beceriye sahip en yetkin role sahiptirler.¹⁹ Bu etkileşimler sonucu yeni neslin tüketebileceği yeni ürünlerin tasarlanması mümkün olmuştur. Hem nesiller arası kültürel bir etkileşimin izlerini hem de farklı kültürlerarası etkileşim sonucunu yeni ürünlerde görmek mümkün olmaktadır.

Hasırcılık dükkânında çalışmakta olan 1966 doğumlu Zuhal İsen (Bkz. Fotoğraf: 2) mesleğini atalarından miras almıştır.²⁰ Müzede çalışırken gelen ziyaretçilerin ilgisinden oldukça memnundur. Hasırdan yapılmış çanta gibi yeni ürünlere ilgi gösteren ziyaretçilere hasır dokumayı denettiğinde ziyaretçilerin de bu işi çok sevdiğini söylemesi kendisini ayrıca mutlu etmektedir. Tire’de annesinden sonra kalan tek hasır dokuma ustasıdır ancak gelen gençlerden bu işi öğrenmeye heveslilerin çıkması ile mesleğinin devam edeceğine dair umudunu kaybetmeden çırak aramaktadır.²¹

Fotoğraf 2: Hasır Dokuma Ustası Zuhal İsen

¹⁹ M. Ö. Oğuz, *a.g.e.*, s. 43.

²⁰ A. Koyuncu Okca-A. Elibol Tüfekçi, *a.g.m.*, s. 256.

²¹ Zuhal İsen, 09.06.2019 tarihli görüşme.

Urgancı dükkânında çalışmakta olan 1960 doğumlu Raife Baysal (Bkz. Fotoğraf: 3) urgancılık mesleğini babası İbrahim Bezci'den öğrendiği için hala bu mesleği devam ettirebilmenin, manevi olarak aralarındaki bağın devam etmesine yardımcı olduğunu düşünmektedir. Günümüzde teknolojik olarak üretilen urganlar olmasına rağmen urgancılığın Tire ekonomisindeki önemli yerinden dolayı Tire Kent Müzesi'ndeki geleneksel meslekler arasında yerini almıştır. Geleneksel üretim ile günümüz ürünlerinin birleştirildiği objeleri de ziyaretçilerin beğenisine sunmaktadır. Kendi ürünlerini yapmanın ve bunların satılmasının onu mutlu ettiğini özellikle belirtmektedir. Belediyeden sabit bir ücret aldıkları için üretimlerin satılıp satılmaması konusunda sıkıntı çekmediği için daha özgür ürünler üretmektedir. Esnek çalışma fırsatları sunulmaktadır ancak evde vakit geçirmektense buradaki sosyal ortamı tercih etmektedir. “Burada arkadaş ortamımız iyi, şakalaşabiliyoruz, gelen ziyaretçiler ile konuşmak güzel. Hem ek iş hem sohbet” şeklindeki ifadesi müzede çalışmaktan ne kadar memnun olduğunu göstermektedir.²²

Fotoğraf 3: Urgan Ustası Raife Baysal

²² Raife Baysal, 09.06.2019 tarihli görüşme.

Semerci dükkânında çalışmakta olan 1955 doğumlu Nurettin Baysal (Bkz. Fotoğraf: 4) semercilik mesleğini semerci ustası Abdullah Süren'den öğrenmiştir. Günümüzde yaygın bir kullanım alanı bulunmayan semerlerin günümüz tüketim eşyalarına dönüştürülmesi için küçük boyuttaki versiyonlarını yaparak süs eşyası olarak, orijinal boyutundaki semerlerin ise üstüne cam koyup sehpa olarak satışa sunmaktadır.²³ Kendisi de mesleği yaşatmak adına sonradan öğrendiği bu mesleği öğrenmek isteyen çıraklar bulabilme imkânının müze sayesinde artacağını düşünmektedir.²⁴

Fotoğraf 4: Semer Ustası Nurettin Baysal

Nalinci dükkânında çalışmakta olan 1961 doğumlu Nihat Yakın (Bkz. Fotoğraf: 5), asıl mesleği ayakkabıcılık olmasına rağmen müzenin rica etmesi ile burada nalıncılığın tanıtımında görev almaktadır. Emekli maaşının yanında ek gelir olarak keyif de aldığı bir işle uğraşmaktan,

²³ A. Koyuncu Okca-A. Elibol Tüfekçi, a.g.m., s. 258.

²⁴ Nurettin Baysal, 09.06.2019 tarihli görüşme.

gelen ziyaretçilerin ilgisinden ve müzedeki sosyal ortamdan memnun olduğunu ifade etmektedir.²⁵

Fotoğraf 5: Nalın Ustası Nihat Yakın

Beledi dokuma dükkânında çalışmakta olan 1974 doğumlu Ethem Tıprırdık (Bkz. Fotoğraf: 6) beledi dokumacılığının son temsilcisi olarak müzede görev yapmaktadır.²⁶ Bu işi merak etmiş ve son beledi ustası Saim Bayrı'den öğrenerek başlamıştır. Yeni nesillere bu mesleği tanıtmak ve cazibesini arttırmak için çaba sarf ettiklerini vurgulamaktadır. Osmanlı Döneminde kumaş dokuma örnekleri arasında önemli bir yeri olan beledi dokuma örnekleri günümüzde talep görmemektedir. Ancak bu geleneğin yaşatılması için müzede bu kumaşlardan yapılmış güncel ürünler tasarlanıp üretilmekte ve satılmaktadır. Ürün çeşitliliğinin artmasında gelen ziyaretçilerin talepleri de önemli bir yer tutmaktadır. Mesleğin yaşaması ve günümüz koşullarında kendine bir yer edinmesi noktasında Ethem Tıprırdık “günümüz ile etkileşimin” önemini vurgulamaktadır.²⁷ Günümüzde çözgü ipliği için pamuk, atkı ipliği için ise pamuk, ipek ve orlon gibi değişik

²⁵ Nihat Yakın, 09.06.2019 tarihli görüşme.

²⁶ A. Koyuncu Okca-A. Elibol Tüfekçi, a.g.m., s. 259.

²⁷ Ethem Tıprırdık, 09.06.2019 tarihli görüşme.

malzemelerden yapılmış iplikleri kullanarak çeşitli ürünler ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Ethem Tııırdık çözüü ve atkı ipliğini tamamen ipekten yaparak farklı bir ürün denemesi de yapmıştır. Renk olarak ise; çözüüde genellikle iki değişik renk kullanılırken, atkıda istenilen çeşitte renk kullanılabilir. Sarı, kırmızı, yeşil, siyah renklerinin kullanıldığı beledi dokumalarında Ethem Tııırdık bu renkleri sadeleştirmeyi tercih etmiştir. Geçmişte yorgan yüzü, perde, divan ve yatak örtüsü olarak kullanılan beledi dokumasından elbise, çanta, kravat, ayakkabı, yastık vb. çeşitli ürünler yapılarak Tire Kent Müzesi'nde ziyaretçilerin beğenisine sunulmakta, satışı yapılmaktadır.²⁸ Çalışmanın gerçekleştiği tarihlerde sağlık sorunları yaşayan Ethem Tııırdık 2019 tarihinde hayatını kaybetmiştir.

Fotoğraf 6: Belediye Dokuma Ustası Ethem Tııırdık

Yorgancılık dükkânında çalışmakta olan İsmail Okursarı (Bkz. Fotoğraf: 7) yorgancılığa kalfa olarak 1960'lı yıllarda başlamıştır. Ustalarından hayatta kimse kalmamıştır ve bu mesleğin

²⁸ A. Koyuncu Okca-A. Elibol Tüfekçi, a.g.m., s. 259-260.

Tire'deki tek temsilcisidir. Bu mesleğin müze ortamında ziyaretçilere tanıtılması ile devam etme olasılığının artacağına inanmaktadır. Pamuk kullanımının sağlık açısından diğer sentetik elyaflara nazaran daha faydalı olması ile günümüzde tekrar yaygınlaşmaya başlamasını da olumlu bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Müzede vakit geçirmekten ve hikâyesini anlatmaktan keyif aldığını da belirtmektedir.²⁹

Fotoğraf 7: Yorgancı İsmail Okursarı

Berber dükkânında çalışmakta olan Necdet Beki (Bkz. Fotoğraf: 8) Tire çarşısında 1960 yılından emekliliğine kadar berber dükkânı çalıştırmıştır. Daha sonra müzede çalışmanın emekli maaşına ek gelir getirmesi ile ekonomik katkısı olacağı için mesleğine müze bünyesinde devam etmiştir. Genç ziyaretçilerin saygı göstermesinden ve onu dinlemelerinden memnun olduğunu

²⁹ İsmail Okursarı, 09.06.2019 tarihli görüşme.

ifade etmektedir. Esnek çalışma saatleri ve müzedeki arkadaşlıkları sebebi ile müzede görev almaktan mutlu olduğuna değinmektedir.³⁰

Fotoğraf 8: Berber Necdet Beki

Sepetçilik dükkânında çalışmakta olan 1944 doğumlu Hediye Mantar (Bkz. Fotoğraf: 9) 17 yaşından beri bu işi yapmaktadır. Müzede esnek çalışma saatlerinden memnun olduğunu “iş olarak rahat” olduğunu ve evde oturmaktansa müzeye gelmeyi tercih ettiğini söylemektedir. Ekonomik olarak kendisine önemli bir katkı sağladığından da bahsetmektedir. Sepetçilik dükkânında çeşitli ebatlardaki ürünleri satışa sunmaktadır.³¹

³⁰ Necdet Beki, 09.06.2019 tarihli görüşme.

³¹ Hediye Mantar, 09.06.2019 tarihli görüşme.

Fotoğraf 9: Sepetçi Hediye Mantar

Tire Kent Müzesi'nde Görev Yapan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumlarını Etkileyen Faktörler

Yaşlılığın sözlük anlamı yaşlı olma durumu, yaşı ilerlemiş olarak tanımlanır.³² Dünya Sağlık Örgütü yaşlılık dönemini 65 yaş ve üstü olarak belirlemiştir. Yaşlanmanın biyolojik, sosyolojik, ekonomik ve çevresel tüm yönlerini inceleyen ve geriatri, sosyal gerontoloji, geropsikiyatri gibi birçok alt dalı bulunan gerontoloji uzmanı olan gerontologlar ise yaşlılığı da bölümlere ayırmaktadırlar.³³ 65-74 yaş arası genç yaşlı, 75-84 arası orta yaşlı ve 85 yaşın üstünü ileri yaşlılık olarak sınıflandırmaktadırlar. Yaşlılığın fizyolojik boyutu dışında psikolojik ve sosyal boyutları da görülmektedir.³⁴ Yaşlı bireylerdeki yaşam doyumunu etkileyen etmenleri incelerken hepsi bir arada dikkate alınmalıdır.

Yaşam doyumunu, insanların hayatlarında öznel iyi olma hâli olarak da tanımlanan mutlu olabilmeleri ve hayatlarını anlamlandırabilmeleri için gerekli etmenlerin başında gelir ve öznel

³² <http://sozluk.gov.tr/> (08.07.2019).

³³ Hakan Yaman, Melahat Akdeniz ve Jürgen Howe, "GeroFam Kavramı: Önümüzdeki Demografik Değişime Yönelik Bir Çözüm Önerisi", *GeroFam*, C. 1, S. 1, 2010, s. 3.

³⁴ Tanju Beğer-Hakan Yavuzer, "Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi", *Klinik Gelişim*, C. 25, S. 3, 2012, s. 1-2.

iyilik hâlinin kognitif? bir bileşeni ve bireyin hayatı ile ilgili bilişsel yargıları içermektedir. Ayrıca bireyin beklentileri ile elinde olanların karşılaştırılmasının sonucu anlamına da gelmektedir.³⁵ Özü itibari ile yaşam tipine göre, yaşam düzeyine göre, yaşa göre bireylerin kültür tipine göre değişmektedir. Yaşam doyumunu aslında bireylerin buldukları ortama bağlı olan algısal bir değişkendir.³⁶

Yaşlılarda yaşam doyumunu etkileyen başlıca faktörler fiziksel ve ekonomik refah düzeyi, psikolojik durum, rekreasyon etkinliklerine katılım, sosyal çevreleri ile olan iletişimidir. Liste daha da uzayabileceği gibi önemi vurgulanması gereken bir diğer etken de sosyal destek ihtiyaçlarıdır. Çünkü sosyal destek bireyin karşılaştığı zorluklar ile baş etmesinde en önemli yardımcıdır. Yaşlılığa uyum sürecine de pozitif katkısı olduğu gibi yaşam doyumunu da arttırmaktadır.³⁷

Günümüz modern toplumlarında hızla değişen teknolojik gelişmelere ayak uydurmakta zorlanan yaşlı bireyleri hayata bağlayacak çözümler üretmek, gelişmekte olan ülkelerin yaşlı nüfus sorunu ile karşılaşmaması açısından önemlidir. Bireylere üretici olarak roller üstlenebilmesini sağlayacak yeteneklerin kazandırılması, yaşam doyumlarını arttırırken, amaçlı yaşamı destekleyerek bu soruna karşı alınabilecek önlemlerden biridir.³⁸ Tire Kent Müzesi'nde hâlâ çalışabilecek durumda olan bireylerin usta olarak iş hayatına tekrar kazandırılmaları yaşam doyumlarına olumlu katkılar sağlamıştır. Yaşlılıkta yaşam doyumunun arttırılmasında fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarının giderilmesinin yanında sosyal sağlık noktasında da bireylerin toplum ve iş hayatlarında daha aktif roller alması önem arz etmektedir.³⁹ Bu hususta müze bu görevi üstlenerek diğer uygulamalara örnek olabilecek nitelikte kendi konsepti içinde başarılı bir uygulamayı hayata geçirmiştir.

³⁵ Abidin Dağlı-Nigah Baysal, “Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Electronic Journal of Social Sciences*, C. 15, S. 59, 2016, s. 1251.

³⁶ Özlem Işığışık, Erkan Işığışık ve Serpil Aytaç, “Yaşam Kalitesinin Beyin Göçü Üzerine Etkisi”, *9. Ulusal Ergonomi Kongresi*, Denizli 2004, s. 135.

³⁷ A. Aydın Boylu-G. Günay, a.g.m., s. 1352-1354.

³⁸ Velittin Kalıncı, “Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Yaşlı: Yaşlılığın Statüsü ve Geleceği”, *International Symposium on Relations of Turkey-Belgium and Co-Exhibition of Turkish Arts*, 2012, s. 8.

³⁹ Saliha Altıparmak, “Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu”, *Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, C. 23, S. 3, 2009, s. 159-160.

Sonuç

Tire Kent Müzesi El Sanatları Çarşısı Bölümü'nde çalışan yaşlı bireylerin görevlerinin sosyal destek düzeyleri ve yaşam doyumlarına etkisi üzerine yapılmış olan araştırma, yapıldığı araştırma grubu ile aynı özellikleri paylaşan gruplar için de bir örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Somut olmayan kültürel mirasın bir alanı olan geleneksel el sanatlarının yaşatılarak aktarılmasındaki en önemli emanetleri olan yaşlı bireylerin mesleklerini sürdürülebilir bir biçimde icra etmelerini kolaylaştırmak, bu mirasların kaybolmaması için elzemdir. Bu çalışmanın gösterdiği veriler sonucunda, hâlâ çalışabilecek durumda olan bireylerin müze içerisinde yaptıkları görevin onları tekrar topluma üretken bir biçimde katılması konusunda pozitif yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Yaşlılar üzerine yapılan araştırmalarda sosyal desteğin yaşam kalitesini ve doyum düzeyini pozitif etkilediğini göstermiştir. Bu bilgiler ile müzede sürdürdükleri görevin de bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimleri üzerine aynı doğrultuda pozitif bir katkı sağladığı görülmektedir. Yaşlılık dönemlerinde kaybolmakta olan geleneksel mesleklerin son temsilcileri olarak tecrübe ve bilgilerini bir sonraki nesillere, farklı kültürlerden insanlara direkt bir etkileşim ile aktarma olanağı bulmaktadırlar.

Yaşlılıkta, sosyal etkileşim ve bireysel uyum arasındaki bağın gücü, yaşam doyumunu pozitif etkilemektedir ve bu durumun sürekliliği de bu açıdan önemlidir.⁴⁰ Müzenin olanak sağladığı bu farklı etkileşimlere ve sosyalleşmeye açık platform, yaşlı bireylerin hem sosyalleşmesini desteklemekte hem de kültürel olarak beslenmelerine ortam yaratırken ekonomik olarak da bireylere destek olmaktadır. Tire Kent Müzesi çalışmakta olan yaşlı bireylerin sosyal destek düzeylerine ve yaşam doyumlarına sağladığı pozitif etkinin yanı sıra kültürel mirasın korunmasında da etkin bir rol oynamaktadır.

⁴⁰ Aylın Görgün Baran, "Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, S. 2, 2008, s. 93.

Kaynaklar

ALTIPARMAK, S., “Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doymu”, *Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, C. 23, S. 3, 2009, s. 159-164.

AYDINER BOYLU, A. ve GÜNAY, G., “Yaşlı Bireylerde Algılanan Sosyal Desteğin Yaşam Doymu Üzerine Etkisi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 2, 2018, s. 1351-1363.

BEĞER, T. ve YAVUZER, H., “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”, *Klinik Gelişim*, C. 25, S. 3, 2012, s. 1-3.

BUYURGAN, S. ve MERCİN, L., *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları*, Öncü Basımevi, Ankara 2010.

Çalışmada kullanılan fotoğraflar Ayşegül Koyuncu Okca arşivinde yer almaktadır.

DAĞLI, A. ve BAYSAL, N., “Yaşam Doymu Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Electronic Journal of Social Sciences*, C. 15, S. 59, 2016, s. 1250-1262.

DEMİR, Z. S., “Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneysel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze”, *Turkish Studies*, C. 8, S. 9, 2013, s. 1111-1125.

GÖRGÜN BARAN, A., “Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, S. 2, 2008, s. 86-97.

IŞIĞIÇOK, Ö., IŞIĞIÇOK, E., ve AYTAÇ, S., “Yaşam Kalitesinin Beyin Göçü Üzerine Etkisi”, 9. *Ulusal Ergonomi Kongresi*, Denizli 2004, s. 132-143.

KALINKARA, V., “Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Yaşlı: Yaşlının Statüsü ve Geleceği”, *International Symposium on Relations of Turkey-Belgium and Co-Exhibition of Turkish Arts*, 2012, s. 1-9.

KALINKARA, V., “Yaşlı Bireyler için Yaşam Çevresinin Ergonomik Tasarımı”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, C. 3, S. 1, 2010, s. 53-64.

KARADENİZ, C., *Müze Kültür Toplum*, İmge Kitapevi, Ankara 2018.

KESKİN, N., “Kentlerde Yeni Bellek Mekânları: Kent Müzeleri”, *Folklor/Edebiyat*, C. 20, S. 79, 2014, s. 25-39.

KOYUNCU OKCA, A. “Geleneksel Mesleklerin Yaşatılmasına Bir Örnek: Tire Kent Müzesi”, *VIII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri*, Konya 2017, s. 405-412.

KOYUNCU OKCA, A. ve ELİBOL TÜFEKÇİ, A., “Tire Kent Müzesinin Kültürel Mirası Korumadaki Yeri ve Önemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2018, s. 249-264.

KOYUNCU OKCA, A. ve ÖZ, N. D., “Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kültürel Miras: Karapınar Tülü Dokumaları”, *Sanat ve Tasarım*, S. 24, 2019, s. 282.

OĞUZ, M. Ö., *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2018.

RICHARDS, G., “Kültür Turizmi: Son Araştırmalar ve Eğilimlere Dair Bir İnceleme”, *Kültürel Miras Yönetimi*, (çev. Mustafa Yeniasır), Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s. 583-614.

SİLİER, O., “Dünyada ve Türkiye’de Kent Müzeleri”, *Ege Mimarlık*, C. 74, S. 3, 2010, s. 16-21.

SOFTA, H., BAYRAKTAR, T., ve UĞUZ, C., “Yaşlı Bireylerin Algılanan Sosyal Destek Sistemleri, Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Etkileyen Faktörler”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 1, 2016, s. 1-12.

YAMAN, H., AKDENİZ, M., ve HOWE, J., “GeroFam Kavramı: Önümüzdeki Demografik Değişime Yönelik Bir Çözüm Önerisi”, *Gero Fam*, C. 1, S. 1, 2010, s. 1-14.